

takashi miike & sabu:

žanrska nekonvencionalnost z japonske

Ker se v pričujoči številki Ekрана posvečamo nekaterim novim silam orientalnega žanra, je prav, da mesto v "elitni" rubriki Ekranovih perspektiv najdeta vsaj dva avtorja, ki sta na filmsko sceno stopila v drugi polovici devetdesetih let. Azijske kinematografije so dobesedno ustvarjale kreativni tempo preteklega desetletja, toda v "resnih" krogih so bili občutnejše refleksije deležni le t.i. *art* režiserji, skratka, redni udeleženci tekmovalnih sporedov največjih festivalov. Žanrske ekstravagance so na festivalih praviloma potisnjene v stranske programe, nemalokrat celo zgolj na polnočne projekcije, sekciji, ki sta v preteklih letih še posebej izdatno poskrbeli za promocijo hitropoteznih žanrskih minimalk, pa še vedno ostajata berlinski Forum in rotterdamska Extravaganza; tam so vrteli prve ali še povsem neznane filme Johna Wooja, Petra Jacksona, Wong Kar-waija, Shin'ya Tsukamota ali Jörga Butgerreita, hkrati pa prirajali retrospektive pozabljenih mojstrov sabljaških akcionerjev, denimo King Huja oziroma Chang Cheja.

Orientalnemu žanru je načeloma usojena eksistenca na festivalnem obrobju, redno distribucijo v zahodnih državah – denimo v Franciji, ki "outsiderje" načeloma sprejema z odprtimi rokami – pa doživijo le redki. Izmed striktno žanrskih imen, ki so na prizorišče stopila konec osemdesetih, sta se v prvo festivalsko ligo denimo uvrstila le Wong Kar-wai in Takeshi Kitano, deloma še Shin'ya Tsukamoto. Obstaja še druga pot, selitev v ZDA, a Hollywood praviloma fascinirajo le režiserji akcionerjev, medtem ko enako nadarjeni in povečini precej bolj noro inovativni režiserji, predvsem z Japonske, ostajajo neopaženi.

Takšna sta Sabu in Takashi Miike, naša Japonca, ki sta svoje prve celovečerce posnela leta 1995, doslej pa skoraj v celoti eksistirala le na obrobju, ker velja še posebej za Miikeja. Posvetimo se najprej slednjemu.

V sodobni filmski produkciji, kjer se režiserji s celovečernimi projekti običajno ukvarjajo vsaj dve leti, je Miike popoln fenomen. Od prvenca *Shinjuku Triad Society* je Miike posnel približno dvanajst filmov; letno povprečje znaša torej tri do štiri naslove, pri čemer se Miike poslužuje podobne filozofije kot čilski emigrant v Franciji, Raul Ruiz: "Ne zavrni ničesar". Miike, rojen leta 1960 v Osaki, se je šolal na zasebni šoli Shoheija Imamure in je po študiju veteranu celo asistiriral pri dveh filmih, *Zegen* (1987) in *Črni dež* (Kuroi Ame, 1989), potem pa se je v prvi polovici devetdesetih kalil predvsem kot pomočnik v *made-for-video* ("V-cinema") eksploatacijah.

Predvidevati gre, da mu je prav šolanje pri produkciji "video šodra" vtilo spoštovanje do nizkih proračunov in snemalnega plana, sicer ne bi zmožel omenjenega izjemnega ustvarjalnega tempa. Miikejeva tragedija je – vsaj zaenkrat – v precejšnji "industrializaciji" dela, saj mu studiji v želji po čim hitrejšem zaslužku ponujajo skoraj izključno hitro spisane in banalne scenarije, iz katerih skuša iztisniti čim več. Ravno zato pravzaprav ne preseneča, da ga Zahod doslej ni utegnil spoznati; video distribucija na starem kontinentu še zdaleč ni tako razširjena kot denimo v ZDA, festivalskim šefom pa video estetika

simon popek

ponavadi ne diši preveč. Tonyju Raynsu, velikemu insiderju hongkonške, tajvanske in japonske kinematografije, je letos v Rotterdam vendarle uspelo zriniti Miikejeve zadnje tri filme, ki, jasnoda, vsi nosijo letnico 1999. In če se je v Rotterdamu letos o kom govorilo, se je o Miikeju; postal je edini zvezdnik 29. festivalske izdaje in nazadnje prejel kar dve kritiški nagradi, čeprav sploh ni sodeloval v tekmovalnem sporedu.

Tematika njegovih filmov je verjetno jasna vsakomur: Miike povečini snema gangsterske jakuzo filme (poleg prvenca še *Rainy Dog* in *Ley Lines*, ki skupaj tvorijo trilogijo), občasno kakšno "pravljico za odrasle" (npr. *The Bird People in China*), ali popolne ekstravagance tipa *Dead or Alive*, kjer nam v uvodnih desetih minutah servira tornado abstraktne akcije brez primere – samo zato, da bi gledalca naslednjo uro dolgočasil s statično moraliko o razmerju med jakuzo in policajem, ter ga pripravljaj na neverjetni desetminutni finale, huronsko mešanico cyber-akcije in surrealnega humorja.

Odveč je poudarjati, da Miike ni zagovornik trdnih narativnih struktur, pravzaprav se njegovi filmi odrekujejo vsem uveljavljenim parametrom; ni vtisa, da bi bili filmi razdeljeni na sekvence, videti ni ne *master-shotov* ne kadrov/protikadrov, naracija – če sploh obstaja – je raztreščena. Deloma je Miike v tovrstni stil pahnjena zaradi obupnih scenarističnih predlog, v poigravanju s številnimi dispozitivi pa, logično, vidi edini kreativni izhod. Njegov zadnji film *Audition* nam je predstavil – tudi po besedah tistih, ki poznajo njegov kompletni opus – Miikeja, kakršnega doslej nismo bili vajeni. Njegovo v vseh pogledih najbolj dovršeno delo je celo uro in pol pred (za mnoge) nevzdržno zaključno ekstravaganco vrhunska melodrama o televizijskem producentu Aoyamu, ki se sedem let po ženini smrti in na sinovo priporočanje odloči najti novo ženo. Toda metoda ne bo konvencionalna; Aoyama se odloči izvoljenko poiskati preko namišljene avdicije za nov televizijski film. Nazadnje jo najde, le da se ne zaveda, da se bo Asami, njegova "kandidatka", po spletu dogodkov spremenila v mašino za sadistično izžijvanje. Takashi Miike je brez dvoma izjemen žanrski talent, le da je v tem trenutku v dobršni meri še vedno žrtev japonskega sistema hitre studijske eksploatacije; ko bodo prišli kvalitetnejši scenariji (*Audition* morda predstavlja prelomnico), bo njegov opus vse preveč nekonsistentnih in že kar kaotičnih filmov dobil ustrezno nadgradnjo.

Sabu predstavlja po drugi strani klasično formo produkcijskega tempa: vsako leto nov film, vsako leto nova gangsterska komedija, vsako leto bolj dovršeno delo. Štirje filmi v štirih letih predstavljajo povsem solidno kontinuiteto ustvarjanja, sploh pa normalnega človeškega tempa ne gre primerjati z Miikejevim. Sabu je še en japonski ekscentrik, kjer "še en" ne pomeni slabšalnega prizvoka. Nenazadnje vsi žanrski produkti, ki prilezejo z Japonske, dišijo po originalnosti, nekonformizmu ter mešanju in pervertiranju žanrskih pravil. O Sabuju, čigar pravo ime je Hiroyuki Tanaka, je znanega precej manj kot o Miikeju – rojen leta 1964, pred režijo se je občasno udinjal kot igralec, najbolj odmevno v *World Apartment Horror* (1991) –, zato se bom v zapisu osredotočil na tri filme, ki sem jih imel priložnost videti v berlinskem Forumu. V vseh treh primerih gre za gangsterske parodije, izdatno začinjene s citati, ki letijo predvsem na stare filme studia Nikkatsu in režiserja Kena Takakura, za tri non-stop žanrske tobogane, ki japonsko komedijo predstavljajo v povsem novi in sveži luči. Če ne poznate japonske komedije, potem ste lahko srečni, saj so Japonci za humor dovezetni še manj kot Slovenci, nazorno pa tamkajšnje stanje ponazarjata tudi dve ponesrečeni komediji Takeshija Kitana – *Vsi to počnejo* (Minna yatteruka, 1994) in *Kikujiro* (Kikujiro no natsu, 1999). Sabu ima podobno kot Miike izrazit smisel za absurdni humor, toda za razliko od slednjega ga Sabu ne lansira le na točno določena mesta, marveč so njegovi filmi z njim dobesedno prežeti. Naj na kratko povzamem zgodbe vseh treh filmov in slika bo precej bolj jasna.

V *D.a.n.g.a.n. Runner* ("dangan" v japonsščini pomeni kroglo) trije idioti cel film, polnih 80 minut, lovijo drug drugega. Yasuda se hoče postaviti pred dekletom in se odpravi ropat banko, toda ker pozabi masko, pristane v sosednji štacuni, kjer za pultom stoji Aizawa, neuspešni in zafiksani roker. Ker Yasuda nima denarja, hoče pijačo kar ukrasti, ... Aizawa pa za njim! Od tu naprej se prične neverjetna maratonska preizkušnja; naš par se takoj za vogalom zaleti v Takeda,

Sabu

Takashi Miike

jakuzo, ki ga zaradi neuspešnega varovanja šefa išče lastna organizacija. Malce labilni Takeda ne prenese nasilnega kontakta, zato se za parom zapodi še on... "Tekachi" počasi – po celem dnevu preganjanja – začnejo pozabljati, zakaj sploh tečejo.

Postman Blues ni nič manj bizarna komedija zmešnjav. Sawaki je navaden poštar, ki nekega večera sreča nekdanjega sošolca Noguchija, sedaj jakuzo, ki mu sledi policija. Od tam pa gre vse narobe. Policija v Sawakiju, ki stopi iz Nooguchijevega stanovanja, "prepozna" glavnega mafijskega kurirja, kasneje pa v njihovi imaginaciji že "napreduje" v zafiksane, spolno spervertiranega liderja gangsterske triade, ki svoje žrtve najraje razkosa. V *Monday* se mladenič v smokingu prebudi v hotelski sobi..., nato pa se mu pričnejo vračati spomini izpred nekaj dni: bizarna pogrebna slovesnost, kjer telo umrlega zaradi srčnega *peacemakerja* eksplodira; spopad z jakuzo gangsterji in masaker s šibrovko, ipd. Nato se vsi detajli, predmeti iz "sanj", pričnejo materializirati v sobi, kjer sedi. Najde jih bodisi na mizi, v suknjiču ali pod posteljo. Počasi napoči čas, da se mladenič vpraša, ali je šlo res samo za sanje ali za resnične dogodke.

Prav številne sanjske sekvence, ki jih Sabu vstavlja v svoje sicer izredno dinamične filme, dajejo njegovim junakom potrebno mero distance, sicer bi se zlahka utopili v kaotični kakofoniji, s katero se je Miike prisiljen tako pogosto ukvarjati. Sabujeva ljubezen do njegovih junakov se manifestira s pomočjo naslednjih prizorov. V *D.a.n.g.a.n. Runner* vsakemu "tekaču" nameni eno imaginarno sekvenco, v kateri si vsak zase lahko ustvari svoj "film znotraj filma" in v kateri je vsak glavna zvezda; v *Postman Bluesu* tako Sawaki kot Noguchi sanjata o drugačnem življenju, še posebej prvi, ki želi spoznati bolno dekle, katere razglednico je po naključju prebral, v *Monday* pa junak tako ali tako vseskozi balansira med namišljenim in resničnim svetom. Skratka, Sabujevi junaki so stoprocentni otroci žanra, klasični sanjači, z vsemi težavami, hrepenenji in ideali vred; njegovi filmi se vedno končajo s *happy-endi*, ki so tako abotno sladkani in nerealni, da se gledalec že sprašuje, ali misli resno ali zgolj ironizira. Sabujevi filmi sicer niso mojstrovine, toda če ne drugega, je spremenil naš odnos do japonske komedije. •

filmografija

Takashi Miike (izbor):

- 1995 *Shinjuku Kuro Shakai: China Mafia Senso* (Shinjuku Triad Society)
- 1997 *Gokudo Kuro Shakai* (Rainy Dog)
- 1998 *Chugoku no Chojin* (The Bird People in China)
- 1999 *Dead or Alive*
- 1999 *Nippon Kuro Shakai* (Ley Lines)
- 1999 *Tennen Shoyo Man* (Natural Girl 'Man'), TV serija
- 1999 *Audition*

Sabu:

- 1996 *Dangan Ranna* (D.a.n.g.a.n. Runner)
- 1997 *Posutomon Burusu* (Postman Blues)
- 1998 *Anrakki Monki* (Unlucky Monkey)
- 1999 *Monday*